

*Княз АСЛАН,
баш муәллим*

КӘНЧ ОХУЧУЛАРЫН МӘ'НӘВИ ТӘРБИЈӘСИНӘ ШАҤ ИСМАЈЫЛ ХӘТАИ ИРСИНИН ТӘ'СИРИ

Азәрбајҗан халгынын җетишдирдији көркәмли сијаси вә әдәби шәхсијәтләр ичәрисиндә Шаһ Исмајыл Хәтаинин (1486—1524) хусуси јери вардыр. Азәрбајҗан Сәфәвиләр дәвләтинин јарадычысы кими бөјүк шөһрәт газанмыш Шаһ Исмајыл кениш ичтимаи-сијаси фәалијјәти, милли дәвләтчилијимизин инкишафы саһәсиндәки әвәзсиз хидмәти илә јанашы, һәм дә зәнкин әдәби-бәди ирси сәјәсиндә мәдәнијјәт вә әдәбијјат тарихимизә имзасыны әбәди јазмышдыр.

Танынмыш тарихчи алим, профессор Ортај Әфәндијев һағлы оларағ гејд едир ки, гүдрәтли феодал дәвләтин гуручусу вә бөјүк сијаси хадим, маһир сәркәрдә вә тәригәт башчысы, мәдәнијјәт хадимләринин һимајәдары вә халгынын көркәмли шаири — белә кениш диапазонлу шәхсијәт бәшәр тарихиндә надир олур. Шаһ Исмајыл Хәтаи бүтүн бу мәзијјәтләри өз шәхсијәтиндә бирләшдирди. Һалбуки онларын бири белә онун тарихдә өзүнә јер газанмасына кифәјәт иди.

Бөјүк шәхсијәтләр тарихин дөнүш мөгамларында мејдана кәлир, формалашыр. Онлар тарихи зәруријјәтдән доған мүәјјән идејанын, мөгсәдин дашыјычысы, ичрачысыдыр. Исмајыл Сәфәви дә белә шәхсијәтдир.⁶

Һәјәтдә чәми 38 ил өмүр сүрмүш Шаһ Исмајыл Хәтаи “Шаһ Хәтаи”, “Шаир Хәтаи”, “Султан Хәтаи”, “Мискин Хәтаи”, “Хәстә Хәтаи” вә с. тәхәллүсләрлә бәди әсәрләр јазмыш, әдәбијјат хәзинәмизи хејли зәнкинләшдирмишди. Онун әдәби ирси ичәрисиндә Азәрбајҗан (түрк) дилиндә јаздығы “Диваны”, “Нәсиһәтнамә” мәснәвиси, “Дәһнамә” посмасы, тә'лим-тәрбијә

руһлу мәнзүмәләри, лирик кәрајлылары вә гошмалары мүнүм јер тутур.

Хәтаи Азәрбајчан (түрк), фарс вә әрәб дилләрини мүкәммәл билсә дә, һәмишә доғма ана дилинә үстүнлүк вермиш, ше'р дилинин садәләшмәсинә чалышмыш, сон дәрәчә тәбии, сәмими вә охунағлы әсәрләр јазыб-јаратмышдыр. О, һакимијјәт башына кәләндән сонра тарихдә илк дәфә олағ Азәрбајчан (түрк) дилини рәсми дәвләт дили сәвијјәсинә галдырмыш, јахын-узағ өлкәләрин башчылары илә јазышмалары да бу дилдә апармышдыр.

Чохәсрлик зәнкин Азәрбајчан әдәбијјаты ән'әнәләринә гырылмаз телләрлә бағланан Хәтаи өз мәшһур сәләфләриндән Низами, Әвһәди, Нәсими, Кишвәри, Һәбиби, Һидајәт, Шаһи вә башға шаирләрин әсәрләрини севә-севә охумуш, доғма халгын узун илләр әрзиндә јаратдығы әдәби-бәдиин сәрвәт әсасында јетишиб формалашмышдыр.

Тәдгигатчыларын фикринчә, Хәтаинин шаир кими пүхтәләшмәсиндә Нәсими јарадычылығы чох мүнүм рол ојнамышдыр. Үсјанкар вә дөјүшкән руһлу Нәсими ше'рләри Хәтаи јарадычылығында даһа да аловланмыш вә ачыг-ашкар сијаси мә'на кәсб етмишдир. Јаделли ишғалчыларга гаршы кәскин мүбаризә, мүгәддәс Вәтән торпағынын азадлығы вә истигғалијјәти уғрунда дөјүш, доғма халгын һагг-әдаләт иши наминә чарпышма мотивләри Хәтаи ирсинин әсас идејаларындандыр.

Шаһ Исмајыл Хәтаи һәјаты боју елмә, билијә, китаба, сәнәтә, бир сөзлә, мәдәнијјәтә дәрин һәрмәт бәсләмиш, көркәмли шәхсијјәтләрин инкишафына гајғы кәстәрмиш, дөврүнүн танынмыш алимләрини вә сәнәткарларыны сараја дә'вәт етмиш, милли мәдәнијјәтимизин чичәкләнмәси үчүн хејли дөјәрли ишләр көрмүшдүр. Хәтаи Азәрбајчанда китабхана ишинин тәрәггисинә хүсуси дигтәт јетирмиш, јени китабханаларын ачылмасына, мүхтәлиф дилләрдә олан гијмәтли әлјазмаларын үзүнүн көчүрүлүб өлкәјә кәтирилмәсинә, көркәмли алимләрин, шаирләрин, рәссамларын вә башға сәнәткарларын китабханалар әтрафында топланмасына хүсуси гајғы илә јанашмыш, китабы вә китабхананы елм, билик, камал хәзинәси кими гијмәтләндирмишдир. Тәбриздә сарај китабханасынын ачылмасына вә инкишафына, һәмчинин Әрдәбилдә Шејх Сәфи мөгбәрәси китабханасынын тәрәггисинә ајрыча дигтәт јетирмәси, хүсусилә

1522-чи илдә Азәрбајчан китабхана иши тарихиндә илк дәфә дәвләт фәрманы имзаламасы вә бу фәрманла әсрин ән көркәмли рәссамы Кәмаләддин Бәһзады Тәбриз сарај китабханасынын рәиси вәзифәсинә тә'јин етмәси Шаһ Исмајыл китабханачылығы бәсләдији мүнәсибәти ајдын шәкилдә кәстәрир. 1514-чү илдә I Султан Сәлимлә апардығы мүнәсибәдән әввәл рәссам Бәһзады вә хәтәтат Маһмуд Нишапурини бир мағарада киләтмәси кими фактлар исә Шаһ Исмајыл сәнәт адамларына хејирхәһлығынын бариз тәсдигидир.

Шаһ Исмајыл Хәтаи өз јарадычылығында елмә, маарифә, савада, камала јијәләнмәјин ән гијмәтли хәзинә олдуғуну дәфәләрлә тәкрарламыш, бу хәзинәнин ачарынын китабада, мүталиәдә олдуғуну гәтијјәтлә сөјләмишдир. Онун сөзә, сөз әһлинә јүксәк гијмәт вермәси дә бунлары сүбута јетирир.

Классик шаиримизин һәјат вә јарадычылығыны арашдыран тәдгигатчылардан бә'зиләри, о чүмләдән профессорлар Әзизаға Мәммәдов, Сејидаға Онуллаһи, Абузәр Хәләфов вә башгалары Шаһ Исмајыл Хәтаинин китаб, мүталиә вә китабхана илә бағлы фикрләри һаггында өз мүнәсибәләрини сөјләмишләр. Бунула белә Хәтаи ирсинин бу мәсәләләрлә әлағәсинә ајрыча тәдгигат әсәри һәср едилмәмишдир.

Азәрбајчан поезијасы тарихиндә Нәсими илә Фүзули арасындакы дөврдә јаранан әдәбијјатымызын ән көркәмли нүмајәндәси олан Хәтаинин зәнкин әдәби-бәдиин јарадычылығы бу күн дә актуалдыр. Она көрә дә китабханаларымыз кәнч охучуларын мә'нәви тәрбијәси просесиндә Хәтаи ирсини лајигиҗә тәблиғ етмәји бачармалыдырлар. Тәбии ки, бунун үчүн илк нөвбәдә онларын өзү Хәтаи јарадычылығына дәриндән бәләд олмалы вә онун гијмәтини вермәји бачармалыдырлар.

Шаһ Исмајыл Хәтаи јарадычылығыны охучулар арасында тәблиғ едән китабхана ишчиләри јахшы билмәлидирләр ки, шаир лирик ше'рләриндә әсасән өзүнүн сијаси бахышларыны, мүбаризә овгатыны, икидлик вә гәһрәманлығ идејаларыны, хош арзу вә истәкләрини, еләчә дә гәмини, кәдәрини, һәјәчанлы дүјғуларыны гәләмә алмышдыр.

Бир чәһәти хүсусилә гејд етмәк ләзимдыр ки, Хәтаидән әввәл јашајыб-јаратмыш классик Азәрбајчан шаирләри өз јарадычылығларында бир гајда олағ азад дәвләт, әдаләтли шаһ, јаделли ишғалчыларга гаршы халгын биркә мүбаризәси идејаларыны һәмишә тәрәннүм етмиш, әдаләтли чәмијјәт арзусу

илә җапамышлар. Онлардан фәргли олараг Хәтаи сijasи хакимијјәтин башында дурмушдур. Демәли, о, сәләфләринин арзуларыны һәҗата кечирмәк имканына малик олмуш вә бу истигамәтдә мүстәсна хидмәт кәстәрмишдир. Хәтаи бу мөвзуда җаздығы сijasи ше'рләриндән Азәрбајҗанда хакимијјәт уғрунда мүбаризәдә өз әләһдарларына гаршы әсас мә'нәви силаһ кими истифадә етмишдир.

Шаирин лирик ше'рләриндә гызылбаш дүшүнчә тәрзи, гызылбаш гајда-ганунлары өзүнү ајдын шәкилдә кәстәрир. Шаир-һөкмдарын арзулары вә әмәлләри илә үст-үстә дүшән бу чүр ше'рләр һәм хакимијјәт уғрунда мүбаризә апаран Сәфәви ханәданыны идеологи чәһәтдән әсасландырыр, һәм дә бу мүбаризәјә гошулмуш гызылбаш әскәрләрини, "икид јекталары" сәфәрбәр едирди:

*Мәним јолумда јекталар кәрәкдир,
Дини-иманы јәғмалар кәрәкдир.
Мәнимтәк көһәри надан нә билсин,
Мәни билмәјә данәләр кәрәкдир.
Мәнәм Султан Хәтаи һәјдәр оғлу,
Мәним јолумда говғалар кәрәкдир.⁹*

Кәнч јашларында хакимијјәт башына кәлмиш Шаһ Исмајыл дикәр һөкмдарлардан фәргли олараг дүшмәнә гаршы дөјүшләрдә шәхсән иштирак едир, гылынч чалыр, өз гәтијјәти вә чәсарәти илә әскәрләрә нүмунә кәстәрирди. Вуруш мејданларында дөјүш габилијјәтини әјани шәкилдә тәсдигләјән чаван шаһ јери кәлдикчә гызылбаш әскәрләринә мәсләһәтләр верир, онлары ајыг-сајыг вә горхмаз олмаға чағырыр, гәһрәманлыгла мүбаризә апармаға, мүгәддәс вәтәнә чан-башла, сәдагәтлә гуллуғ етмәјә, јүксәк рутбәләр газанмаға сәсләјирди:

*Удулуг истәр исән гуллуғ ејлә,
Ајаг бир-бир басарлар нәрдиванә.¹⁰*

Хәтаи бир сыра ше'рләриндә гејрәтли оғуллара үз тутур, онлары тәрәфдашыға дә'вәт едир, ејни заманда сәсинә сәс верәчәк икидләрлә бәри башдан шәрт кәсир, онлары ирадәли, садиг, мәсләкинән дәнмәз, чүр'әтли олмаға чағырырды:

*Еј көнүл, сидглә һәр ким шаһ илә јолдаш ола,
Үз кәрәк дөлдәрмәјә, һәр кимә ким јол даш ола.⁹*

Дөјүш мејданларында мәрдлији илә сечилән, дүшмәнлә габаг-гаршы, үз-үзә вурушмаға үстүнлүк верән Шаһ Исмајыл Хәтаи бу гәһрәманлығ кејфијјәтләрини јарадычылығында да тәрәннүм едирди:

*Улу ким лаф едәр мејдана кәлсин,
Мүхәннәт кәлмәсин, мәрдана кәлсин!¹⁰*

Көрүндүјү кими, шаир дава мејданында мүхәннәтлији рәдд едир, мәрданәлији үстүн тутурду.

Шаһ Исмајыл мүһарибәнин ганлы-гадалы савашларындан габилијјәтлә чыхан вә "гази" адыны газанан гәһрәман гызылбаш әскәрләринә үзүнү тутуб онлары Сәфәви дөвләтинә сәдагәтлә гуллуғ кәстәрмәјә чағырырды. Марағлыдыр ки, садә вә сәмими диллә јазылмыш белә ше'рләр орду руһландырыр, әскәрләри јени-јени гәләбәләрә сәсләјир, бирлијә, јекдилијә, дүшмәнә гаршы мүбаризәјә сәфәрбәр едирди.

Китабханаларда Шаһ Исмајыл Хәтаи ирси тәблиғ едиләркән тә'лим-тәрбијә маһијјәти әсәрләрә хүсуи диггәт јетирилмәлидир. Гејд едәк ки, шаир бу чүр нәфәсләрини (ше'рләрини) әсасән ашығ јарадычылығы тәрзиндә, гошма үслубунда гәләмә алмышдыр. Бу гошмалар садәлији, сәмимилији вә мөвзу рәнкарәнклији илә сечилир. Һәлә XIX әсрдә Аббасгулу аға Бакыханов бу мәсәләдән бәһс едәркән јазырды: "Онун Шаһ Хәтаи тәхәллүсү илә јазмыш олдуғу ше'рләр инди дә халғ арасында мөшһурдур".¹

Доғрудан да Хәтаинин уstadнамә жанры илә сәсләшән бир чох нәфәсләри һәлә етән әсрләрдән ашығларын дилиндән дүшмүр, мәчлисләрдә тез-тез охунур, јазыб-охумағы билмәјән садә адамларын дилинин әзбәринә чеврилир, беләликлә, онлары доғрулуға, мәрдлијә, икидлијә, вәтәнпәрвәрлијә чағырырды.

*Көнүл, нә кәзәрсән сејран јериндә,
Аләмдә һәр шејин вар олмајынча.
Олура-олмаза дост дејиб кәзмә,
Бир әһдинә бүтүн јар олмајынча.*

*Юрү, суфи, жүрү, жолундан азма,
Елин гижбәтинә гужулар газма.
Варыб һәр дүкандә мәтаын чөзмә,
Жанында мүршүдүн вар олмайынча.¹⁰*

Ашыг јарадычылығы илә үзви шәкилдә бағлы олан бу гошмада шаир охучуларында мүсбәт инсани кејфијјәтләр ашыламаға чалышыр. Онун гәнаәтинә көрә инсан ајыг-сајыг олмалы, һәр јетәнә дост демәмәли, сиррини өзкөләрә сөјләмәмәли, елинә гују газмамалы, јолундан азмамалыдыр. Әксинә, һәр кәс өзүнә садиг дост тапмаға, сәдагәтли тәрәфдашына күвәнмәјә, устадыны танымаға чалышмалыдыр. Хәтаи дејир ки, ара вурмаг, гејбәт еләмәк арсыз, намуссуз, көтү (пис) адамларын ишидир.⁷ Она көрә дә камил инсан һеч вахт чаһилин сөзүнә ујмамалыдыр.

Мөһкәм достлуғу, һәгиги гардашлығы вә сәмими јолдашлығы јүксәк гижмәтләндирән Хәтаи башга бир нәфәсиндә јазыр:

*Биз дә билирик ки, досту, гардашы,
Буламадым бир гара күн јолдашы.
Дост кечиниб јүзә күлән гәллашы,
Баһасыдыр, сатмаг кәрәк бир пула.¹¹*

“Һәр кишинин бир хәјал илә әкләндији”, һеч кәсин “гијамәтәдәк күлә билмәдији” бу “фани дүнјада”, шаирин фикринчә:

*Керчәк олан киши достдан ајрылмаз,
Дәкмә кишидә һәгигәт булунмаз.
Сән сәни сатсан, једирсән, билинмәз,
Бу заманда кимсә јарамаз елә.¹¹*

Хәтаи ағыллы, тәдбирли, камаллы инсана һәмишә рәғбәт бәсләјир. Һәр кишини өз пиринә, устадына сәдагәтә сәсләјир, мө’нән сафлашмаға, дүнјанын камил инсанларындан көрүб-көтүрмәјә чағырыр:

⁷ Гејд. Шаһ Исмајыл Хәтаинин 1988-чи илдә нәшр едилмиш “Кечмә намәрд көрпүсүндән” адлы китабында бу мисра “Јорулма биһудә, бошуна кәзмә” шәклиндә верилмишдир. — К.А.

*Намәрд бағчасында гөнчә күл олмаз,
Камил илә јолдаш олан јорулмаз.¹⁰*

Јахуд:

*Әр одур е’тигад едә пиринә,
Нәзәр едә әввәлу ахиринә.¹⁰*

Олдугча тәгдирәлајигдир ки, шаир кәрајлыларында да бу чүр мүсбәт кејфијјәтләри тәблиғ едир, јаманлығы, пислији, намәрдлији писләјир, инсанлары һагг-әдаләтә сәсләјир:

*Көвһәрин кечмәјән јердә,
Сатма, гардаш, кәрәм ејлә.
Лә’л дашыны чај дашына
Гатма, гардаш, кәрәм ејлә.¹¹*

Өмрү боју суфилијә е’тигад едән вә өзү дә суфи шејхи кими танынан Шаһ Исмајыл Хәтаинин фикринчә, һәгиги суфи әсл инсандыр. Башга сөзлә, инсан адыны уча тутан, һаллалыға көнүл верән, ән али сифәтләрә малик олан суфиләр әсл инсанлыг мәртәбәсинә јүксәләнләр, әксинә, әјри јолла кедән, һарама мејл көстәрән, әлиндән һәр чүр пислик кәлән суфиләр исә инсанлыгдан узаг оланлардыр. Шаир бу фикрини белә ифадә едир:

*Суфи исән, алыб-сатма,
Һалалына һарам гатма.
Јолун әјрисини кетмә,
Доғру јола нәзәр ејлә.¹¹*

Демәли, шаирин әсл инсан сајдығы һәгиги суфи сөзүн мәчази мө’насында алыб-сатмамалы, һалалына һарам гатмамалы, әјри јолла кетмәмәли, доғру јола дүшмәлидир. Хәтаинин гәнаәтинә көрә, бу чүр мүсбәт сифәтләрә малик олмајан шәхсин суфи ады данышмаға, јә’ни әсл инсан олмаға мө’нәви һаггы јохдур.

Елә бурадача Хәтаи ирсини тәблиғ едән китабхана ишчиләри бир чәһәти охучуларын диггәтинә чатдырмалыдырлар ки, көркәмли шаир өз јарадычылығында суфи бахышларыны һуманист фикирләриндән ајырмыр, онлары вәһдәтдә көтүрүр. Мәһз буна көрә дә о, өјүд-нәсиһәт мәзмунлу нәфәсләриндә белә

өз охучуларына “суфи” дејә мүрачиәт едир ки, бу да шаир-һөкмдар-шејхин әгидәси, дүнјакөрүшү, с’тигады илә сых бағлыдыр.

Үмумијјәтлә, Шаһ Исмајыл Хәтаинин һеча вәзиндә јаздығы гошма, кәрајлы, варсағы, бајаты, нәфәс вә илаһиләр кәнч охучуларын мә’нәви тәрбијәсиндә әвәсиз рол ојнаја биләр. Шаирин садә вә ајдын бир диллә гәләмә алдығы бу ше’рләр аталар сөзләри, зәрб-мәсәлләр, өјүд вә нәсиһәтләрлә зәнкиндир. Марағлыдыр ки, мүтәфәккир шаирин өзү дә бу чүр ше’рләрин бир һиссәсини мәһз өјүд-нәсиһәт мәгсәди илә јаздығыны бу вә ја башга шәкилдә билдирмишдир. Мәсәлән:

*Кәл өјүд верәјим, өјүд алырсан,
Хидмәт ејлә кенә күлү булунча.
Карван кедәр, сағын, кери галырсан,
Һаман әдлән гојма јолу булунча.¹¹*

Хәтаинин 20 јашында — Азәрбајчан Сәфәви дәвләтинин әсасларыны вә дајағларыны мөһкәмләндирмәк уғрунда кәркин мүбаризәләр апардығы бир дөврлә гәләм алдығы “Дәһнамә” (“Он мәктуб” демәкдир) поемасы эпик жанрын ән гижмәтли нүмунәләриндәндир. Әдәбијјат әләминдә һәм дә “Ашиг вә Мә’шугә” ады илә танынан бу әсәр мәснәви шәклиндә јазылмышдыр. Һәм мөвзу, һәм дә сәнәткарлығы бахымындан орижинал тә’сир бағышлајан “Дәһнамә” поемасы тәкчә мөһәббәт дастаны олмагла битмир, һәм дә әхлаги-естетик, тә’лим-тәрбијә чәһәтдән бөјүк әһәмијјәт кәсб едир. Она кәрә дә кәнч нәслин тә’лим-тәрбијәсинә көмәк едән китабханачылар Хәтаинин бу әсәрини дүзкүн тәблиғ етмәји бачармалыдырлар. Поемадакы зәнкин халг јарадычылығы мотивләринә, нағыл вә дастанларымызла сәсләшмәләрә, бәнзәрсиз тәбиәт тәсвирләринә, саф мөһәббәт дүјғуларынын инандырычы вә тә’сирли ифадәсинә вә башга хүсусијјәтләрә китабхана ишчиләри чидди фикир вермәлидирләр.

Азәрбајчан (түрк) дилиндә тә’лим-тәрбијә мөвзусунда јазылмыш илк мәснәвиләр арасында Шаһ Исмајыл Хәтаинин 168 бейтдән ибарәт олан “Нәсиһәтнамә” әсәри дә өзүнәмәхсус јер тутур. “Нәсиһәтамиз фәлсәфи поема”¹¹ адландырылан бу мәснәвинин әсас мәгсәди инсанларда мәрдлик, сәдагәт, нәчиблик, чәсурлуг кими үстүн кејфијјәтләр ашыламаг, инсаны илаһиләшдирмәк, илаһиләшдирәрәк учалтмаг, учалдараг севдирмәкдир.

Хәтаинин “Нәсиһәтнамә” әсәриндәки али фикирләр вә дәјәрли нәсиһәтләр јени гүдрәтли дәвләт вә јени әдаләтли чәмијјәт јаратмаға чалышан шаир-һөкмдарын арзусу, истәји, идејасы кими баша дүшүлүр. Охучуларда әсл инсанпәрвәрлик дүјғулары тәлгин едән бу фикирләр ејни заманда дәвләт башчысынын — вәтәнпәрвәр шаирин чағырышы кими сәсләнир.

Гәһрәманлығы, ирадәни, вәфаны, сәхавәти инсанлардан өтрү ән нәчиб кејфијјәтләр сајан Хәтаи бәшәријјәти зүлмдән азад олмаға чағырыр, зүлмкарлығы мисли олмајан ејбәчәрлик сајыр вә “Јүкүн зүлм исә архандан бурахкил” — дејә чох дүзкүн мәсләһәт верир.

Шаир әсәрдә ејни заманда гызылбаш әскәрләринә үз тутур, онлара дүшмәнлә саваш заманы икидлик кәстәрмәји, лазым кәләрсә мәсләки јолунда чанындан кечмәји төвсијә едир:

*Мүрид олдур ола әһли-ирадәт,
Һәр ишдә вар ала пирдән ичазәт.
Һарам едә јухусун дост адуна,
Јана пәрванәтәк сизгин одуна.¹¹*

Даһа сонра јолдаша гаршы пахыллығы вә хәјанәти писләјән, өз тәрәфдашларыны бу чүр мәнфи сифәтләрдән чәкиндирән шаир онларда сәдагәт вә с’тибар кәрмәк истәдијини билдирир, “Јәгин бил доғурлуг дост гапусудур” — дејир:

*Јолдаш олдур рәһм едә јолдашына,
Јолдашын уғратмаја јол дашына.¹¹*

Бир сөзлә, “Нәсиһәтнамә” бөјүмәкдә олан нәслин мә’нәви тәрбијәсиндә мүһүм јери олан әсәрдир вә буна кәрә дә Хәтаи ирси китабханаларда тәблиғ едиләркән, үмумијјәтлә, кәнчләрин тә’лим-тәрбијә просеси һәјата кечириләркән бу дәфәрли поема дигтәтдән кәнарда галмамалыдыр.

Көрүндүју кими, даһи шаир Шаһ Исмајыл Хәтаинин зәнкин әдәби-бәдии ирси јени нәслин вәтәнпәрвәр, горхмаз, чәсур, сәдагәтли, мәрд инсанлар кими бөјүмәсиндә, мә’нәви әләминин формалашмасында, бәдии-естетик тәрбијәсиндә түкәнмәз хәзинә ролуну ојнамагдадыр. Она кәрә дә:

—китабханаларымыз бу бөјүк сәнәткарын әсәрләрини мүнтәзәм олараг тәблиғ етмәли, онун јарадычылығыны

һөртәрәфли ачмаг вә кәнч охучуларә севдирмәк үчүн фәрди вә күтләви ишин бүтүн форма вә үсулларыннан сәмәрәли истифадә етмәлидир;

—аращдырмалар кәстәрир ки, сон 10 илдә бә'зи китабханаларда бу бөјүк шаирә вә мисилсиз сәркәрдәјә һәср олунмуш һеч бир тәдбир кечирилмәјиб. Бә'зи китабханаларда исә Хәтаи жалныз јубилеји әрәфәсиндә јада салыныб. Бу, хусусилә индики дөврдә — Азәрбајчан торпагларыннан бир һиссәсинин ермәни ишғалчыларынын тапдағы алтында галдығы, һәрби-вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинә чидди ештијач дујулдуғу бир заманда китабханачыларымызын бағышланьлимаз нөгсаныдыр. Ушаглары, јенијетмәләри, кәнчләри Вәтәни севмәјә, әсл вәтәндаш олмаға, јурду, сли-обаны горумаға сәсләјән Хәтаи ше'ри мөһз бу күн даһа чох тәблиғә лајигдир;

—ушаг, мәктәб, кәнчләр вә күтләви китабханалар Шаһ Исмајыл Хәтаинин ибрәтамиз һөјат вә јадаычылығына ардычыл вә мәгсәдјәнлү мүрачиәт етмәли, онун јурдсәвәрлијини, дөјүшкәнлијини, Ваһид Азәрбајчан угрунда мүбаризәсини өн плана чәкмәли, бу мөвзуда јаздығы әсәрләри охучулар арасында кениш јајмалыдырлар;

—Хәтаи јадаычылығынын кәнч охучуларын мә'нәви тәрбијәсиндәки әвәзсиз ролуну нәзәрә алан китабхана ишчиләри шаир-һөкмдарын зәнкин ирсини мүасир дөврүн тәләбләри бахымындан даһа дүзкүн тәблиғ етмәк мәгсәди илә көркәмли хәтаишүнас алимләрлә мәсләһәтләшмәли, бу мөвзуда кечирдикләри тәдбирләрә имкан дахилиндә онлары да дә'вәт етмәлидирләр;

—Шаһ Исмајыл Хәтаи шәхсијјәтинин вә јадаычылығынын биртәрәфли шәкилдә, тәһрифолунмуш гајдада, зәрәрли сурәтдә, башга сөзлә, мүәјјән дестәләрин вә ја ичтимаи-сијаси гурумларын, һабелә ислам динини парчаламаға чалышан шәхсләрин мәнафеји бахымындан тәблиғ олунмасына гәти јол верилмәмәли, һәгигәт шаһ олмалыдыр.

ӘДӘБИЈАТ

1. Азәрбајчан әдәбијаты тарихи: 3 ч-дә. Ч 1. — Б., Азәрб. ЕА нәшр-ты, 1960, 590 с.
2. Азәрбајчан тарихи. — Б., Елм, 1993, 284 с.
3. Араслы һ. XVII—XVIII әср Азәрбајчан әдәбијаты тарихи. — Б., 1956. 120 с.

4. Бакыханов А. Күлүстани-Ирәм. — Б., 1951, 151 с.
5. Маһмудов Ј. Сәјјаһлар, көшфләр, Азәрбајчан. — Б., 1985, 250 с.
6. Мөммәдов Ә. Шаһ Исмајыл Хәтаи. — Б., Јазычы, 1988. 160 с.
7. Онуллаһи С.М. XIII—XVII әсрләрдә Тәбриз шөһәринин тарихи. — Б., 1982, 218 с.
8. Хәләфов А. Азәрбајчанда китабхана ишинин тарихиндән. — Б., 1986, 52 с.
9. Хәтаи Ш.И. Әсәрләри: 1 ч-дә. Ч.1 (Гәзәлләри). — Б., Азәрнәшр, 1975, 412 с.
10. Хәтаи Ш.И. Әсәрләри: 2 ч-дә. Ч.2 (Гошмалары, кәрајлылары, "Дәһнамә", "Нәсиһәтнамә"). — Б., Азәрнәшр, 1976, 100 с.
11. Хәтаи Ш.И. Кечмә намәрд көрпүсүндән: Ше'рләр вә поемалар. — Б., Јазычы, 1988, 344 с.